

K FILOZOFICKEJ PROBLEMATIKE PRÍRODNÝCH VIED

Dovoľte, aby som k obsažnej a dôkladnej prednáške prof. Dr. Hrušovského pripojil niekoľko slov o filozofickej problematike prírodných vied, najmä biologie.

Ide tu predovšetkým o základnú otázku života vôbec.

Človek je jedným z členov široko rozvetvenej rodiny živých bytostí a s ostatnými živými bytosťami, organizmami, sa dostáva do styku po celý svoj život. Život človeka je jednoducho nemysliteľný bez živých bytostí. Je preto celkom pochopiteľné, že človek sa snaží poznať prírodu, živé bytosti a hlavne spoznať, čo je podstata živých bytostí. Otázky o vzniku života, jeho začiatkov a koncov, jeho priebehu kladie si každý človek, nech je na akomkoľvek stupni vzdelania. Ani jeden svetový názor sa neobišiel bez nejakej odpovede na tieto otázky. V rôznych obdobiach dejín sa tieto otázky pretriasaly a vždy sa okolo nich rozpútal ostrý boj, pretože sa stretly vždy dva nesmieriteľné náhľady, náhľad *idealistický* a náhľad *materialistický*. Idealistické chápanie života spočíva v tom, že život je prejav akéhosi vyššieho duchovného princípu, „duše“, kým hmota je vlastne niečím vedľajším, zúčastňuje sa síce ako materiál na zostrojení živej bytosti, ale život je len vtedy životom, keď je oživený dušou.

Oproti tomuto stoja materialisti, tvrdiaci, že život i celý svet sú svojou podstatou hmotné a preto k vzniku života nie je potrebná nijaká duša, nijaký idealistický princíp.

I v materialistickom učení však treba rozlišovať dva smery: jeden *mechanistický* materializmus a druhý *dialektický* materializmus. Podľa prvého, mechanistického materializmu niet nijakého rozdielu medzi živým a neživým, život je stálou a neoddeliteľnou vlastnosťou každej hmoty a živé bytosti sú len stroje, osobitné mechanizmy, ktoré sa samotné udržujú pri živote a ktoré za istých výhodných podmienok môžu vzniknúť sami zo seba.

Podľa dialektického materializmu život je osobitnou formou existencie hmoty. Klasik dialektického materializmu, Engels, v *Antidürringu* charakterizuje život takto: „Život je spôsob existencie bielkovín a tento spôsob existencie závisí v podstate od stálej sebaobnovy ich chemických súčiastok.“ A ďalej hovorí Engels o živote: „Život, spôsob existencie bielkoviny, spočíva teda predovšetkým v tom, že bielkovina je v každom okamihu sama sebou a zároveň niečím iným, a to nie následkom nejakého procesu, ktorému je vystavená zvonka, ako to môže byť u mŕtvych telies, naopak, život, výživou a vylučovaním zapríčinená výmena látok, je proces, ktorý sa deje sám od seba, ktorý svojmu nositeľovi, bielkovine, je inherentný, vrozený a bez ktorého nemôže byť.“ Bielkoviny majú v definícii života preto také význačné miesto, pretože všade tam, kde nachádzame život, nachádzame ho viazaný na nejakú bielkovinu, a všade tam, kde nachádzame bielkovinu, ktorá nie je v rozklade, nachádzame aj prejavy života.

Podľa dialektického materializmu teda život je zvláštnou formou hmoty, ktorá vzniká ako nová vlastnosť v procese jej postupného historického vývinu. Dialektický materializmus nepopiera, že život kedysi vznikol, ale k jeho vzniku nebol potrebný nijaký stvoriteľ, nijaká duša alebo iný idealistický činiteľ; živé bytosti vznikly ako dôsledok dlhotrvajúcich premien hmoty, ako isté obdobie jej historického vývinu. Nemožno teda akceptovať teóriu o samozrození života z anorganickej hmoty, život taktiež neexistuje od večnosti a večne, ale vzniká v procese evolúcie hmoty všade tam, kde sa k tomu vytvoria vhodné podmienky. „... Sme nútení predpokladať, že živá hmota sa uskutočnila práve tak, ako všetky ostatné hmotné procesy — evolúciou a evolučnou hypotézou nás presvedčuje, že tento proces so všetkou pravdepodobnosťou uskutočňoval sa i pri prechode z anorganického sveta v organický” — píše slávny ruský botanik Timiriázev. Evolučné chápanie vývinového procesu nijako, pravda, nevyklučuje i proces revolučný, keď po nahromadení vonkajších priaznivých podmienok sa uskutočnil prechod skokom.

Pri odpovedaní na otázku vzniku života treba vylúčiť všetky naivné, nevedecké a pseudovedecké teórie idealistické, pretože vedecká je jedine *biochemická* cesta vzniku života, a to vo veľmi složitom rade uhlíkových slúčenín dusíka.

Pri analýze živých tiel rastlín a živočíchov nachádzame tie isté chemické prvky, ktoré skladajú aj neživú prírodu, teda tie, ktoré sú aj mimo akúkoľvek závislosť od života. Život je len osobitnou formou týchto prvkov. Organizmus má celkom určitú, dynamicky stálu organizáciu, vyplývajúcu z harmonického spojenia navzájom pospájaných koordinovaných reakcií. Osobitným znakom organizácie živého organizmu je jej prispôbenosť k výkonom životných funkcií a prostrediu. Len takto chápaný život a živé bytosti sú základom neustáleho zdokonaľovania, tvárlivou hmotou dômyslu človeka, pretože — ako hovorí Mičurín, zakladateľ tvorivej biologic — „... život celej prírody nie je ničím ustrnulým vo svojich formách, život ide neprestajne vpred a mení sa a všetky formy živých bytostí, nech sa z akejkoľvek príčiny zastavia v svojom vývine, sú nevyhnutne odsúdené k zániku.”

Prof. Hrušovský v svojom referáte hovorí doslova toto: „*Marx-leninské učenie privádza vedeckého pracovníka k tej vede, ktorá sa neuspokojuje len s poznaním sveta, ale ktorá svet mení.*” Pri koncipovaní svojho referátu mal iste na mysli Marxov výrok: „Filozofi len všelijako vysvetľovali svet, ale vec je v tom, zmeniť ho.” Takéto účelné menenie sveta organizmov je obsahom mičurinského učenia. Veda, založená na výsledkoch Mičurinovových prác, má jasný a vznešený cieľ: *pretvoriť prírodu v prospech človeka.* V prírode nemožno rátať s náhodou, nemožno čakať, kým sa objaví nová, pre človeka prospešnejšia vlastnosť, ale človek sám aktívne musí pôsobiť na prírodu, aby vydala to najlepšie, ba ešte viac — ako hovorí Mičurín — „človek môže a musí pracovať lepšie ako príroda.”

Tvorivá metóda mičurincov spočíva na vytvorení takých životných podmienok pre organizmy — rastliny i živočíchy, — ktoré dirigujú ich vývin v tom smere, ako si to človek praje, čiže evolúcia živých bytostí v rukách človeka sa deje na základe dedičného zosilňovania znakov, získavaných účinkov životného prostredia. Organizmus sa prispôbuje istým podmienkam a dokázalo sa nad všetku pochybnosť, že vlastnosti, získané *v istom vývinovom štádiu*, môže organizmus dediť, preniesť na potomstvo, teda môžeme riadiť životné podmienky organizmu a tým riadiť jeho dedičnosť. Mičurinské učenie

ako náuka o riadenom pretváraní organizmov je veľmi dôležitým činiteľom v socialistickej spoločnosti. Vysvetľuje vývin živých bytostí, dáva do rúk človeka možnosť tento vývin riadiť pre vlastnú potrebu, robí človeka nezávislým od prírodných síl, od rôznych nadpozemských bytostí, fikcií a tmárstva.

Mičurinské učenie, založené jednak na využití všetkého kladného vo vývine ľudského myslenia a jednak na výsledkoch tvorivej biológie, slúži ako mocný nástroj socialistického hospodárstva, plánovaného do všetkých podrobností a zaručujúceho socialistickej spoločnosti potrebu a nadbytok produktov poľnohospodárstva. Odstraňuje z poľnohospodárskej výroby každú náhodnosť, nech už ide o náhodnosť vzniku, vývinu a dedičnosti organizmov, alebo o náhodnosť vonkajšieho prostredia, pôdy, počasia a dažďov. Jednota teórie a praxe mičurinského učenia sa odzrkadľuje v každom veľkom podujatí sovietskych ľudí, pokiaľ ide o zvýšenie poľnohospodárskej produkcie. Obrovské plány vodných priehrad a pretvorenie prírody, aké nemajú v dejinách páru, státisíce hektárov umelých ochranných lesných pásov, odstránenie alebo zmiernenie vysúšajúcich vetrov, zvýšenie úrody zvyšovaním úrodnosti pôdy trávopoľným systémom, aklimatizácia plodín v studených severných krajoch, slovom ovládnutie prírody pre rozvoj výrobných možností v službách blahobytu ľudstva, to všetko sú výsledky tvorivej činnosti mičurinským učením vyzbrojených sovietskych ľudí. Tu vidno, že dialektický materializmus a marx-leninské učenie nie sú len prázdnu filozofiou, ale niečím, čo určuje smer i samotnej prírode.

MICHAL TOPOESKÝ

POZNÁMKY O FILOZOFII V PREDMNÍCHOVSKEJ REPUBLIKE

I. Kto poznal biedu, plány a nádeje nášho ľudu za kapitalisticko-feudálneho Maďarska, musel byť prekvapený objektívnou i subjektívnou situáciou u nás za prvej ČSR. Všetci vieme, že sme stretávali čoraz viac nešťastných ako šťastných ľudí. To potom dostalo svoj objektívny výraz v neprestajnom vysťahovaleckom prúde, v nezamestnanosti, v ťažkých politických zápasoch a priamo vo vraždiacom klerikalizme. Odkiaľ tento rozchod skutočnosti s vybudovanými ideálmi? Veď predsa sme mali svoj štát!!

Kto chce pochopiť chorobu slovenského a československého verejného života, musí začať prieskumom tejto otázky. Lebo nestačí argumentovať iba morálnymi dôvodmi. Ani podotýkaním, že náročnosť človeka stratila mieru. Fakt sklamania tu bol a ten si žiada vysvetlenie.

Ale o čom nám hovorí vedecký prieskum? Hovorí predovšetkým o tom, že sám osebe bol v podstate zlý. Už za čias poroby hľadal oporu šťastia a slobody na nesprávnom mieste. Naši myslitelia učili, že otázka národného a individuálneho šťastia je otázkou len morálnou, a nie aj hospodárskou. Vlastne o tejto nechceli ani počuť. Podobne Masarykovi humanita a sloboda splynuly v jedno. U nás zas hlasisti učili abstraktne, že problém slobody národa je problémom slobody meštiaka a sedliaka. A keďže tento problém nebol bližšie njasnený, splyval naoko s ľudom a budil nádejné očakávania u všetkých.